TransitieGesprek 30 oktober 2026

Thema: Geld voor duurzame initiatieven? Hoe werkt ons financiële stelsel eigenlijk?

Organisatie: WEAll Nederland

Sprekers:

- Martijn van der Linden (lector New Finance, Haagse Hogeschool)
- Philipp Kollenda (Sustainable Finance Lab)
- Harmen Bos (Burgerplatform.nl)

Reflectie: Klaas van Egmond (mede-oprichter Sustainable Finance Lab, voormalig directeur RIVM en PBL)

Moderator: Niels van der Stappen

Waar halen we het geld vandaan voor duurzame initiatieven, en waarom komt het zo vaak niet waar het nodig is? Drie inleiders belichtten ons financiële stelsel van drie kanten: Martijn legde uit hoe geld ontstaat en waarom hervorming steeds strandt, Philipp liet zien waarom banken de transitie te weinig financieren, en Harmen presenteerde het idee van een publiek Fonds Brede Welvaart. Klaas reflecteerde. In de breakoutrooms en de plenaire discussie bleek er veel overeenstemming over de diagnose, maar verschil van inzicht over waar je moet beginnen. Die verschillen hebben we niet gladgestreken: de standpunten hieronder zijn input en denkstof om zelf mee verder te denken, niet de vastgestelde waarheid.

1. Probleemdefinities en -analyses

Banken scheppen het geld, en dat maakt het stelsel crisisgevoelig
Martijn legde uit dat vrijwel al het geld ontstaat wanneer banken leningen verstrekken: bij een hypotheek ontstaan tegelijk een schuld en een deposito. Het stelsel is hiërarchisch, met publiek geld bovenaan en daaronder bankdeposito's en andere privégeldvormen, en werkt zolang alle vormen 1-op-1 inwisselbaar blijven ("singleness of money"). Steeds ontstaan nieuwe privégeldvormen die dat beloven, van geldmarktinstrumenten rond 2008 tot stablecoins nu. In een crisis moet de overheid beslissen of ze zo'n geldvorm redt; dan worden de regels "elastisch" (juriste Katharina Pistor). Zo blijft het stelsel overeind, maar het ondermijnt het vertrouwen in instituties en voedt volgens veel onderzoekers populisme en radicalisering.

Het geld komt niet waar het nodig is: er is geen tekort aan geld, maar aan "bankability"
Volgens Martijn gaat bankkrediet sinds de jaren tachtig steeds meer naar bestaand vastgoed en financiële instellingen, en relatief minder naar productieve, laat staan duurzame bedrijven. Wie veel heeft, leent voordelig; wie weinig heeft, komt er

nauwelijks in. Philipp liet zien dat Europa een bankeneconomie is (banken leveren zo'n 80% van de bedrijfskredieten), terwijl de groene transitie in de EU naar schatting ruim 640 miljard euro per jaar vraagt. Voor 1,5 graad zou per euro in fossiele energie ongeveer zes euro in schone energie moeten gaan; Europese banken zitten op 70 cent, banken wereldwijd op 40 cent. Omdat bankleningen nieuw geld scheppen, ligt het niet aan kapitaal maar aan de vraag of een bank een project financierbaar vindt. Energie is daarbij het gunstigste geval: hoeveel moeilijker is het dan voor voeding, circulariteit en natuur?

Nieuw of anders = duur (in bankenland)
Een deelnemer vertelde dat 3,5 jaar praten met een duurzame bank over de woningen van een ecodorp niets opleverde, terwijl een Duitse gemeenschapsbank na één gesprek financierde omdat zij al veel woongemeenschappen had gefinancierd zonder gemiste betalingen. Een bankier zei: "Elke innovatie is voor een bank een risico. En dat betekent een hogere rente." Buitenlandse referentiedata tellen niet mee, dus het risico wordt hoog ingeschat.

Kortetermijnwinst is de gemene deler
Philipp somde op wat er aan banken schort (risicomodellen, toezicht, bankbestuur, regelgeving, rapportage, coördinatiefalen) en vergeleek dat met de parabel van de blinden die elk de olifant betasten: wie één deel bekijkt, mist het geheel. Maar: er is een logica die al die delen van het systeem verbindt en dat is de oriëntatie op winst op korte termijn. Klaas sloot zich daarbij aan: na decennia werk aan duurzaamheid kwam hij tot de conclusie dat "het hele probleem in het financiële bestel zit". Zelfs goedbedoelende bestuurders komen klem te zitten onder aandeelhouders die vooral dividend willen. Harmen: fossiel is volgens Jason Hickel ongeveer drie keer winstgevender dan hernieuwbaar; wereldwijd bereikten kolen, olie en gas in 2024 en 2025 nog recordniveaus.

Groeidwang zit ingebouwd, in schuld én in begrotingsregels
Gevraagd of geldschepping door schuld tot groeidwang leidt, zei Martijn dat daar "zeker een kern van waarheid" in zit: als iedereen schulden heeft, moet iedereen produceren om af te betalen, en verwachte inflatie prikkelt om nu te consumeren. Harmen liet zien dat het Europese stabiliteitspact groei ook inbakt: 3% tekort gedeeld door 5% nominale groei (3% groei plus 2% inflatie) geeft de norm van 60% schuld. De postgroeidiscussie moet daarom ook gaan over het stabiliteitspact en begrotingsdiscipline.

Hervorming na 2008: "banking repair" en een beperkte digitale euro
Na 2008 bleef Europa steken in "banking repair": hogere buffers, minder bonussen, beter toezicht. Voorstellen om publiek en privaat geld te splitsen, zoals van burgerinitiatief Ons Geld (110.000 handtekeningen), kwamen nooit in de kern van de politiek. Nederland is overgens wel het enige euroland waar het geldstelsel in de politiek werd besproken: de Tweede Kamer nam unaniem een motie aan om een depositobank (full reserve) mogelijk te maken, maar die bestaat tien jaar later nog steeds niet. In 2019 koos het kabinet ervoor te wachten op de Europese digitale euro. Die wordt volgens Martijn "conservatief" ontworpen: beperkte toegang (circa

3.000 euro voor particulieren, geen tegoeden voor bedrijven) en via banken. De ECB loopt een smal pad: de digitale europe moet “attractive but not too successful” worden (Panetta), onder druk van (extreem-)rechts en goed gecoördineerde banken. Innovatie van geld blijft ondertussen aan de markt overgelaten.

Initiatieven zijn versnipperd en burgers hebben geen structurele lobby
In de breakout bij Philipp kwam naar voren dat er veel goede initiatieven zijn, maar zonder structurele verbinding of gezamenlijke grond. Harmen: werkgevers hebben via VNO-NCW een strakke lijn naar Den Haag, burgers niet. Zij hebben met hun stemrecht juist veel macht, maar zijn zo versnipperd dat politici geen blok voelen. Zijn conclusie: “We wachten al 50 jaar op ander economisch beleid, en het komt niet.”

2. Handelingsperspectieven

Een digitale euro als deur naar hervorming, stapsgewijs
Martijn: een conservatieve digitale euro die goed functioneert kan de deur openen naar grotere hervorming, mits burgers het belangrijk vinden en druk uitoefenen en de politiek de leiding neemt. Met geluk komt er in 2029 een beperkte versie; nu wordt nog onderhandeld over een publieke optie, zoals postkantoren of een app van de ECB zelf. Bij een volgende crisis kan de limiet omhoog in plaats van een bank te redden, wat bankiers vrezen. Hij stelde voor de limiet tien jaar lang jaarlijks met 10.000 euro te verhogen en tegelijk de depositogarantie af te bouwen. Een deelnemer waarschuwde dat een latere tegenlobby dat kan terugdraaien, zoals bij de Green Deal.

Het bankensysteem zelf bijsturen en een bank kiezen die past
Philipp noemde drie stappen. **Eén**: toezichthouders geven richtlijnen om langetermijnrisico’s voor het hele systeem mee te wegen. **Twee**: bepaal welke sectoren je maatschappelijk gefinancierd wilt zien en stimuleer of verplicht banken om daar samen met de overheid in te investeren, en minder te financieren wat moet worden uitgefaseerd. **Drie**: banken kunnen risicovolle investeringen slecht dragen, dus bouw financiële geletterdheid op om andere bronnen aan te boren (privaat kapitaal, crowdfunding, pensioenfondsen, verzekeraars). Een divers banksysteem, ook met waardegedreven banken, is belangrijk. Overstappen naar een bank die zelf bepaalt wat ze niet financiert heeft volgens Martijn “zeker zin”, want “alle grote banken financieren in principe alles wat legaal is.”

Een publiek Fonds Brede Welvaart, doorgerekend met een MKBA
Harmen: laat rente en winst terugvloeien naar het collectief in plaats van naar private partijen en stuur het geld op wat nodig is. Burgerplatform werkt aan een democratisch bestuurde kapitaalpot met zachte leningen en donaties, waarbij elk project wordt doorgerekend met een maatschappelijke kosten-batenanalyse (financiën, klimaat, gezondheid, natuur). Rekenvoorbeeld (geen voorspelling): had Nederland de aardgasbaten sinds 1966 in een staatsfonds gezet, zoals Noorwegen, dan zat daar volgens de Algemene Rekenkamer op 1 januari 2022 536 miljard euro in; bij 3 tot 4% onttrekking is dat 16 tot 21 miljard per jaar. Als bron noemde hij fiscale lekkage: volgens een ambtelijk rapport (2025) levert hervorming van fiscale

regelingen 12,5 tot 35 miljard per jaar op. Een KIN-aanvraag met negen partners, onder wie WEAll Nederland, is ingediend. De breakout wil met een brede coalitie lobbyen voor experimenteergeld; mail naar info@burgerplatform.nl om aangehaakt te blijven.

Zelf geld organiseren: het kan nu al
Een deelnemer vertelde dat twee burgerinitiatieven in één dorp samen ruim een miljoen euro ophaalden bij particulieren en uitleenden aan biologische boeren; een boer met een banklening die van 1,5% naar 6% steeg, financiert nu weer tegen 1,5%. “Je kan het gewoon doen.” Genoemd werden wooncollectieven die gespaard geld doorlenen aan het volgende collectief (Mietshäusersyndikat in Duitsland, Vrijkoop in Nederland), kredietunies zoals in Ierland, en netwerken die geld poolen (Sleipnir, CommonEasy, United Economy, Economy Transformers). Martijn noemde kredietunies “een supergoed idee”: je leent bestaand geld uit binnen je eigen kring. Complementaire systemen als de Zwitserse WIR lossen de kernproblemen van het stelsel volgens hem niet op.

Geldschepping terug naar de publieke hand: verschillende routes
In Niels’ breakout kwam het voorstel om publiek, veilig geld te scheiden van privaat, onveilig geld: banken lenen dan op eigen risico. Klaas merkte op dat een digitale euro in feite dat veilige geld is, maar vreest chaos, misbruik en fraude als beide stelsels naast elkaar bestaan. Zijn eigen route: de ECB schept het geld, banken worden echte tussenpersonen en de ECB stuurt via de rente, bijvoorbeeld 1% voor de financiering van het mkb en 4 à 5% voor fossiel. Harmen opperde geldschepping bij banken te laten als publieke dienst met terugvloeiing naar de staat; Klaas is daar tegen omdat banken nu eenmaal commercieel blijven sturen. Klaas wil begin volgend jaar in Maastricht een conferentie organiseren (een dag wetenschap, een dag politiek) om de verdragsbepaling te wijzigen.

Bundel je stem en grijp het moment
Klaas: ga door met jullie economische initiatieven, maar verenig je ook en laat de politiek horen dat verandering van het financiële bestel een noodzakelijke voorwaarde is. Europa staat onder druk (leiderschap van de ECB wisselt, financiering van Oekraïne, jongeren die in verzet komen): “Op dit ogenblik is het ijzer heet, zou ik zeggen. En dan moet je het ook smeden.” Het doel is de draai te maken vóór de volgende financiële crisis die veel experts verwachten. Harmen wil met Burgerplatform een structurele burgerlobby bundelen. Een deelnemer benadrukte begrijpelijke taal rond geld, ook voor politici. Interesse in een vervolggesprek over postgroei, het stabiliteitspact en bestuur? Laat het ons weten.

3. Open vragen

De volgende vragen bleven tijdens het gesprek onbeantwoord.

- Waar begin je in de “puzzel”: bij beter bankentoezicht en kredietsturing (Philipp), publiek geld via de digitale euro (Martijn), een publiek fonds met democratische sturing (Harmen) of bij de geldschepping zelf (Klaas)? Vullen die routes elkaar aan of concurreren ze?

- Hoe voorkom je dat stapsgewijze hervorming, zoals een digitale euro met stijgende limiet, later door tegenlobby wordt teruggedraaid, en wat vraagt dat van burgers en NGO’s?
- Kan geldschepping bij private banken blijven als de opbrengst terugvloeit naar de gemeenschap, of houdt dat de kortetermijnsturing in stand? En hoe groot is het risico op chaos en fraude bij publiek en privaat geld naast elkaar?
- Hoe maak je nieuwe, lokale initiatieven financierbaar: via referentiedata en gemeenschapsbanken, eigen leenfondsen of publiek risicodragend geld?
- Hoe bundelen burgers en NGO’s hun stem structureel: via een partij, massabeweging of lobbyorganisatie?
- Leidt schuldgeld tot groeidwang en kan een full-reserve-stelsel die beperken? Martijn zag een kern van waarheid, maar de uitwerking bleef open.